

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів»

професійний обов'язковий освітній компонент
за освітньо-професійною програмою «Екстремальна та кризова психологія»
підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Рекомендовано кафедрою психології
діяльності в особливих умовах
на 2022-2023 навчальний рік.
Протокол від «__» _____ 20__ року
№ _____

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни
«Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів»

2021 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів» є система заходів, направлена на виправлення (нівелювання) основних симптомів посттравматичних стресових розладів за допомогою спеціальних методів психологічного впливу.

Навчальна дисципліна «Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів» спрямована на засвоєння та опанування навичок надання психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях. Дисципліна забезпечує розуміння сутності психологічної травми, кризової події, посттравматичного стресового розладу, особливостей психодіагностики та методів психологічної корекції осіб з посттравматичними стресовими розладами, способів збереження психічного здоров'я. Вона сприяє розвитку умінь застосовувати техніки психологічної допомоги у кризових та екстремальних ситуаціях.

Знання з навчальної дисципліни «Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів» формують компетентного конкурентоспроможного фахівця в галузі психології, що здатен вирішувати професійні завдання у наданні конкретної дієвої психологічної допомоги особам з посттравматичними стресовими розладами. Основними перевагами дисципліни є практична спрямованість та сприяння становленню всебічно розвинутої особистості як суб'єкта успішної професійної психологічної діяльності. Вивчення цієї дисципліни дає можливість здобувачу вищої освіти опанувати психологічні технології формування системи знань щодо особливостей поведінки людини в екстремальних ситуаціях, володіння основним арсеналом методів діагностики і корекції екстремальних та посттравматичних станів та основ надання психологічної допомоги людям в подоланні екстремальних психотравмуючих ситуацій, забезпечення на цій основі формування у здобувачів вищої освіти готовності до майбутньої професійної діяльності.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Перелигіна Ліна Анатоліївна, начальник кафедри психології діяльності в особливих умовах соціально-психологічного факультету, доктор біологічних наук, професор
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 434. Робочий номер телефону – 707-34-74.
E-mail	linaperelygina@gmail.com
Наукові інтереси	- діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів у учасників АТО
Професійні здібності	- професійні знання і значний досвід роботи з учасниками АТО

Наукова діяльність за освітнім компонентом	
--	--

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щопонеділка з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 434. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Метою викладання навчальної дисципліни «Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів» є вивчення критеріїв та основних симптомів посттравматичних стресових розладів (ПТСР), теоретичних концепцій ПТСР, методик психологічної діагностики ПТСР, особливостей стресових реакцій у учасників бойових дій, основних принципів та методів надання психологічної допомоги при ПТСР жертвам насилля та особам з суїцидальною поведінкою, формування вмінь з психологічної підготовки працівників ДСНСУ до дій в екстремальних ситуаціях та оволодіння психологічними заходами з відновлення працездатності фахівців оперативно-рятувальних служб та військовослужбовців. Усвідомлення професійної ідентичності та становлення професійної компетентності здобувачів вищої освіти; формування морально-етичних норм. Здатність володіти сучасними підходами до практики психологічної профілактики та корекції гострих і посттравматичних стресових розладів.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти
	очна (денна)
Статус дисципліни	обов'язкова професійна
Рік підготовки	1-й
Семестр	1-й
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	4
- кількість модулів	2
- загальна кількість годин	120
Розподіл часу за навчальним планом:	
- лекції (годин)	20
- практичні заняття (годин)	8
- семінарські заняття (годин)	16
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсова робота (годин)	-

- інші види занять (годин)	-
- самостійна робота (годин)	76
- індивідуальні завдання (науково-дослідне)	-
- підсумковий контроль	Диференційований залік

Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного навчання необхідне опанування навчальними дисциплінами: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Соціальна психологія», «Основи психологічного консультування», «Психодіагностика», «Патологічна та клінічна психологія», «Основи психотерапії», «Екстремальна та кризова психологія», «Психологічний тренінг», «Психологія здоров'я», «Психологія особистості», «Психологія травмуючих ситуацій».

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньо-професійної програми «Екстремальна та кризова психологія» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПР
Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів	ПР 2
Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.	ПР 5
Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.	ПР 11
Вирішувати фахові завдання в організації психологічного супроводу діяльності працівників в підрозділах сектору безпеки та оборони України.	ПР 12
Застосовувати психологічні засоби діагностики та подолання особистісно-професійних криз фахівців, які виконують діяльність в особливих та екстремальних умовах.	ПР 14
Здійснювати систему заходів, спрямованих на збереження, відновлення та корекцію психічних станів, створення сприятливих умов, необхідних для забезпечення оптимального рівня готовності до професійної діяльності в підрозділах сектору безпеки та оборони України.	ПР 15
Організовувати процес надання психологічної допомоги персоналу в кризових та екстремальних ситуаціях.	ПР 16

Досліджувати та вирішувати актуальні психологічні проблеми оптимізації професійної діяльності підрозділів сектору оборони та безпеки України.	ПР 17
---	-------

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та спеціальні)	ЗК, СК
Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ЗК 1
Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ЗК 3
Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	ЗК 4
Здатність розробляти та управляти проектами.	ЗК 8
Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та/або практичної значущості.	СК 2
Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.	СК 3
Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, реабілітаційну, консультаційну, психодіагностичну) з використанням науково верифікованих методів та технік.	СК 4
Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.	СК 6
Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.	СК 7
Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.	СК 10
Здатність здійснювати практичну і дослідницьку діяльності щодо ефективного вирішення завдань за призначенням у підрозділах сектору безпеки та оборони України.	СК 11
Здатність впливати на працівників та групу в звичайних, особливих і екстремальних умовах діяльності, усвідомлювати та змінювати психологічні стратегії впливу та захисту адекватно ситуації.	СК 12
Здатність застосовувати основні методи, прийоми, засоби для виявлення, корекції та профілактики кризових станів особистості, яка здійснює професійну діяльність в особливих умовах.	СК 13
Здатність здійснювати психопрофілактичну та психокорекційну роботу серед працівників різних підрозділів сектору безпеки та оборони України.	СК 14

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1.

Тема 1.1. Предмет та завдання дисципліни. Класифікація травмуючих ситуацій.

Тема 1.2. Психологічна реакція на травму. Стратегії регуляції професійного стресу. Психологічна допомога персоналу в кризових та екстремальних ситуаціях.

Тема 1.3. Критерії діагностики та основні симптоми ПТСР (МКБ-10, DSM-IV).

Тема 1.4. Теоретичні моделі ПТСР. Чинники, що призводять до виникнення ПТСР. Індивідуальна вразливість. Засади щодо зниження впливу професійного стресу та посттравматичних стресових порушень.

Тема 1.5. Дисоціація і ПТСР. Особливості проявів ПТСР у дітей.

МОДУЛЬ 2.

Тема 2.1. Методики діагностики ПТСР.

Тема 2.2. Стратегії корекції ПТСР. Екстремальна професійно-психологічна підготовка персоналу ризиконебезпечних професій.

Тема 2.3. Групові методи психологічної корекції ПТСР.

Тема 2.4. Психологічне консультування та психокорекційна терапія учасників військових дій та психологічний супровід діяльності фахівців, які виконують діяльність в особливих та екстремальних умовах.

Тема 2.5. Форми і методи психологічної роботи з психотравмою (психологічний дебрифінг, аутодебрифінг, група підтримки дітям та дорослим в гострому, хронічному та відстроченому стресовому розладі, програма подолання психічних травм дитинства та ін.). Робота з жертвами насилля.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Очна (денна) форма навчання					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	модульна контрольна робота	
1 - й семестр						
Модуль 1.						
Тема 1.1.	10	2	2		6	
Тема 1.2.	10	2	2		6	
Тема 1.3.	12	2	2		8	
Тема 1.4.	12	2	2		8	
Тема 1.5.	12	2	2		8	
Разом за модулем 1	58	10	10		36	2

Модуль 2.						
Тема 2.1.	12	2	2		8	
Тема 2.2.	12	2	2		8	
Тема 2.3.	12	2	2		8	
Тема 2.4.	12	2	2		8	
Тема 2.5.	14	2	2		8	
Разом за модулем 2	62	10	10		40	2

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	1.1.Травматичний стрес. Посттравматичний стрес. Типи травматичних ситуацій.	2
2.	1.2.Фази психологічної реакції на травму. Стадії формування постстресових порушень. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Засоби подолання особистісно-професійних криз фахівців.	2
3.	1.3.Критерії діагностики та основні симптоми ПТСР (МКБ-10, DSM-IV). Типи ПТСР.	2
4.	1.4.Теоретичні концепції ПТСР. Чинників, що призводять до виникнення ПТСР. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми. Особливості проявів ПТСР у дітей.	2
5.	1.5.Дисоціація і ПТСР. Коморбідні розлади при ПТСР. Характеристики дисоціативних станів. Флешбек-ефекти.	2
6.	2.4.Основні симптоми ПТСР у ветеранів війни. Типи психічної дезадаптації ветеранів. Психологічне консультування та психокорекційна терапія учасників військових дій. Організації психологічного супроводу діяльності працівників в підрозділах ДСНСУ.	2
7-8	Модульна контрольна робота № 1 та № 2	4
	Разом	16

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	2.1.Методики діагностики ПТСР.	2

2.	2.2.Особливості відносини з клієнтом, що страждають на ПТСР. Психологічні та психотерапевтичні методи роботи з ПТСР. Діагностика та корекція особистісно-професійних криз фахівців, які виконують діяльність в особливих та екстремальних умовах.	2
3.	2.3.Програми психологічної корекції ПТСР. Сімейна психотерапія ПТСР. Основи НЛП в роботі з ПТСР. Тренінг з короткочасної позитивної терапії. Тренінг по психофізіологічній та соціальній реадаптації учасників бойових дій та фахівців, які здійснюють професійну діяльність в особливих умовах.	2
4.	2.5.Консультування суїцидальних клієнтів. Робота з жертвами насилля. Групова кризисна терапія. Реорієнтаційний тренінг. Синдром втрати. Тренінг «Зцілення від горя». Вторинна травма.	2
	Разом	8

Перелік питань до самостійної роботи (76 годин):

1. Гостра реакція на стрес.
2. Перехідний період.
3. Генералізований тривожний розлад.
4. Розлади реакції пристосування.
5. Реакція горя.
6. Критерії діагностики ПТСР.
7. Основні симптоми ПТСР.
8. Психологічна характеристика ПТСР у учасників бойових дій.
9. Особистісні зміни у ветеранів війни.
- 10.Психофізіологічна модель ПТСР.
- 11.Психодинамічна модель ПТСР.
- 12.Когнітивна модель ПТСР.
- 13.Інформаційна модель ПТСР.
- 14.Особливості протікання ПТСР у дітей.
- 15.Основні симптоми ПТСР у дітей різного віку.
- 16.Особливості емоційної симптоматики ПТСР у дітей.
- 17.Адаптивні реакції у учасників бойових дій.
- 18.Деадаптивні реакції у учасників бойових дій.
- 19.Психологічні методики діагностики ПТСР.
- 20.Особливості застосування «Методу структурованого клінічного інтерв'ю» для діагностики ПТСР.
- 21.Особливості застосування методики «Опитувальник травматичного стресу» для діагностики ПТСР.

22. Особливості застосування методики «Шкала оцінки тяжкості травматичної події» для діагностики ПТСР.
23. Додаткові методики дослідження ПТСР.
24. Принципи надання психологічної допомоги при ПТСР.
25. Етапи надання психологічної допомоги при ПТСР.
26. Психологічний дебрифінг як метод надання психологічної допомоги при ПТСР.
27. Основні завдання психологічного дебрифігу.
28. Частина і фази психологічного дебрифінгу.
29. Кризове консультування як метод надання психологічної допомоги при ПТСР.
30. Прийоми та техніки консультування при ПТСР.
31. Тілесно-орієнтована психотерапія.
32. Основні техніки тілесно-орієнтованої терапії при ПТСР.
33. Біхевіріально-когнітивна психотерапія.
34. Основні техніки біхевіріально-когнітивної терапії при ПТСР.
35. Етапи когнітивної психотерапії.
36. Психодинамічна психотерапія.
37. Основні техніки психодинамічної психотерапії при ПТСР.
38. Етапи психодинамічної психотерапії при ПТСР.
39. Екзистенціальна терапія.
40. Основні техніки екзистенціальної терапії при ПТСР.
41. Етапи екзистенціальної психотерапії.
42. Арт-терапія.
43. Основні техніки арт-терапії при ПТСР.
44. Етапи арт-терапії.
45. Гештальт-терапія.
46. Механізми захисту в гештальт-терапії.
47. Етапи гештальт-терапії.
48. Нейролінгвістичне програмування.
49. Основні техніки нейролінгвістичного програмування при ПТСР.
50. Психологічна допомога дітям з ПТСР.
51. Екстрена психологічна допомога маленьким дітям.
52. Екстрена психологічна допомога підліткам.
53. Робота з родиною дітей з ПТСР.
54. Ігротерапія дітей з ПТСР.
55. Психологічна підготовка особового складу до дій в екстремальних умовах
56. Техніки регуляції психічного стану.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Оцінювання результатів навчання з дисципліни «Діагностика та корекція посттравматичних стресових розладів» здійснюється за накопичувальною бально-рейтинговою системою, основною метою якої є регулярна й комплексна оцінка результатів навчальної діяльності та сформованості компетентностей.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок здобувачів з кожного освітнього компонента освітньої програми здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (диференційованого заліку).

Поточний контроль результатів навчання здобувачів вищої освіти проводиться у формі наявності конспекту лекцій, фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних ситуацій, модульної контрольної роботи, індивідуальної самостійної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Об'єктом оцінювання знань умінь та навичок здобувачів є програмний матеріал освітнього компонента, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, умінь самостійно опрацьовувати тексти, ведення конспекту, проведення методик та оформлення протоколів, здатності публічно, письмово чи в електронному форматі представляти матеріал, засвоєний на заняттях та опрацьований самостійно.

Завданням підсумкового контролю (диференційований залік) є підсумкова перевірка глибини засвоєння здобувачем програмного матеріалу освітнього компонента, логіки та взаємозв'язків між окремими його розділами, здатності до творчого використання набутих знань; уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту освітнього компонента.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Види навчальної роботи		Кількість навчальних занять	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна сума балів
I. Поточний контроль				
Модуль № 1	лекції	5	1	5
	семінарські заняття	5	5	25
	практичні заняття*	-	-	-
	модульний контроль*	1	15	15
Разом за модуль № 1				45
Модуль № 2	лекції	5	1	5
	семінарські заняття	1	5	5
	практичні заняття*	4	5	20
	модульний контроль*	1	15	15
Разом за модуль № 2				45
Індивідуальна самостійна робота				10
Разом за поточний контроль				100
II. Підсумковий контроль (диференційований залік)*				-
Разом за всі види навчальної роботи				100

* – види навчальних занять та контрольні заходи для обов'язкового виконання.

Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів:

- поточного контролю роботи здобувача впродовж семестру;
- підсумкового контролю успішності.

Поточний контроль

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу), під час роботи на семінарських заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Робота на лекції передбачає сприйняття та засвоєння теоретичного курсу, а також фіксацію основних його положень (конспектування). Оцінюється послідовність основних положень лекції, висновків, формулювань, узагальнень; позначання важливих думок, виділення ключових слів, термінів. Перевірка термінів, понять за допомогою словників, довідників з виписуванням тлумачень в зошит. Позначення питань, термінів, матеріалу, які викликають труднощі, пошук відповідей в рекомендованій літературі.

Нарахування балів за роботу на лекціях відбувається шляхом перевірки конспектів лекцій. При тому оцінюється: повнота, охайність і грамотність ведення конспекту. Наявність усіх компонентів роботи на лекції може бути оцінено в 1 бал.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів **на семінарському занятті** (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів):

5 балів – здобувач у повному обсязі опрацював програмний матеріал, основну і додаткову літературу, має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями у вирішенні завдань, робить аргументовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконувати інших, здатний презентувати власне розуміння питання. Комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з навчальної дисципліни. Повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами; відповідь буде послідовно і правильно; вільно володіє спеціальною термінологією з дисципліни

4 бали – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, наводить приклади. Повно розв'язує поставлені питання; правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми; використовує спеціальну термінологію; відповідає без грубих помилок. У відповіді можливі 1-3 неточності, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

3 бали – здобувач володіє навчальним матеріалом, але обґрунтування відповіді недостатнє, допускає помилки. Зміст питань викладено частково, не завжди послідовно; відповідь неповна, але зміст залишається. У відповіді можливі неточності у використанні спеціальної термінології; помилки у викладі матеріалу.

2 бали – здобувач розкриває окремі положення теми, обґрунтування відповіді відсутнє. Зміст питань викладено частково; відповідь неповна, що впливає на її зміст; у відповіді наявні неточності у використанні спеціальної термінології; суттєві помилки у викладі матеріалу, що не розкриває зміст питання.

1 бал – здобувач орієнтується в обговорюваній тематиці, але не може окреслити проблеми теми. Зміст не розкрито; здобувач не відповідає на поставлені запитання; у відповіді наявні грубі помилки у використанні спеціальної термінології, значні помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

0 балів – здобувач не знає відповіді на поставлені питання або поверхово розкрив лише окремі положення при цьому допустив суттєві помилки. Основний зміст не розкрито; відсутнє володіння спеціальною термінологією.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка викладання, культура мови, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на **практичному занятті** (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів):

5 балів – здобувач активно працює протягом усього практичного заняття, дає повні відповіді на запитання викладача у відповідності з планом практичного заняття і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, знання відповідної літератури, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з даної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, аналізувати явища й факти, робити самостійні узагальнення й висновки, правильно виконує навчальні завдання.

4 бали – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. Здобувач активно працює протягом практичного заняття, виявив уміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. Але у відповідях допущені неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, правильно виконує навчальні завдання, допускаючи не більше 1-2 стилістичних та граматичних помилок.

3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені помилки. Здобувач у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє при розв'язку практичних завдань знання лекційного матеріалу, намагається аналізувати факти й події, робити висновки й розв'язувати задачі. Але на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається помилок при висвітленні теоретичного матеріалу або 3-4 логічних помилок при розв'язанні практичних задач.

2 бали – завдання виконане не в повному обсязі, відповідь не обґрунтована. Здобувач поверхнево оволодів суттю питань з даної теми, при розв'язку практичних завдань здобувач не володіє необхідним обсягом лекційного матеріалу, не намагається аналізувати факти й події, робити висновки; припускається грубих помилок при розв'язанні задач, виконав незначну частину завдань практичної роботи.

1 бал – завдання виконане частково, у звіті допущені помилки. Здобувач виявив неспроможність використати лекційний матеріал для розв'язку завдань практичного заняття, виконав завдання безсистемно, з грубими помилками, у здобувача відсутнє розуміння основної суті питань.

0 балів – завдання не виконане або у звіті допущені грубі помилки. Здобувач не володіє матеріалом, необхідним для розв'язку завдань практичного заняття, не розв'язав завдання практичного заняття, на додаткові запитання не дає правильну відповідь.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього семінарського заняття в межах окремого залікового модуля.

Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з чотирьох питань. У відповіді на поставленні питання здобувачі вищої освіти повинні відобразити володіння навчальним матеріалом, зокрема, вміння застосовувати його на практиці (у вигляді наведення власних прикладів, розв'язання психологічних ситуацій тощо), оцінювати факти, явища, вільно висловлювати власні думки, самостійно оцінювати різноманітні явища та факти, проявляючи особисту позицію щодо них, вміло використовувати міжпредметні зв'язки.

Критерії оцінювання знань здобувачів **при письмовому виконанні модульних контрольних робіт** (оцінюється в діапазоні від 0 до 15 балів):

13-15 балів – вірно дані відповіді на чотири питання з дотриманням всіх вимог до виконання. Здобувач показав глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно, послідовно надав відповідь на поставлені питання.

10-12 балів – в цілому розкриті чотири питання. Здобувач дає змістовні, теоретично правильні відповіді на поставлені теоретичні питання, наводить узагальнення і висновки, але допускає незначні помилки. Деякі висловлювання недостатньо аргументовані.

7-9 балів – надані правильні відповіді на три питання. Здобувач показав достатнє знання навчального матеріалу, послідовно відповів на поставлені

питання, показав вміння застосовувати теоретичні положення, але відповіді були недостатньо обгрунтовані. Одне завдання виконав неправильно.

4-6 балів – надані правильні відповіді на два питання. Здобувач показав посередні знання з теоретичної підготовки, надав неповні відповіді на теоретичні питання, неправильно виконав два контрольних завдання.

1-3 бали – дано відповідь на одне питання. Здобувач показав слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні завдань. Неправильно виконав три завдання.

0 балів – відповідь відсутня.

Перелік питань до модульного контролю №1.

1. Класифікація екстремальних ситуацій.
2. Екстрена психологічна допомога в екстремальних ситуаціях.
3. Техніки екстреної психологічної допомоги.
4. Психогенії в екстремальних ситуаціях.
5. Стихійна масова поведінка людей в екстремальних ситуаціях.
6. Типи травматичних ситуацій.
7. Надання першої медичної допомоги постраждалим в екстремальних ситуаціях.
8. Гостра реакція на стрес.
9. перехідний період.
10. Генералізований тривожний розлад.
11. Розлади реакції пристосування.
12. Реакція горя.
13. Стрес, травматичний стрес і посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).
14. Діагностичні критерії ПТСР (згідно МКБ-10 і DSM-1V).
15. Основні симптоми ПТСР.
16. Психологічна характеристика ПТСР у учасників бойових дій.
17. Особистісні зміни у ветеранів війни.
18. Типи ПТСР.
19. Характеристика психічних функцій при ПТСР.
20. Сімейний та інтерперсональний контекст.
21. Теоретичні моделі ПТСР.
22. Психофізіологічна модель ПТСР.
23. Психодинамічна модель ПТСР.
24. Когнітивна модель ПТСР.
25. Інформаційна модель ПТСР.
26. Особливості протікання ПТСР у дітей
27. Епідеміологія. Поширеність ПТСР серед популяції.

28. Індивідуальна вразливість і психологічні наслідки травми.
29. Умови, що впливають на розвиток ПТСР.
30. Роль захисних механізмів психіки в подоланні стресу.
31. Копінг-стратегії як основа стресостійкості.
32. Теорії, що пояснюють особисту схильність до виникнення травматичного стресу.
33. Значимі характеристики травматичної стресової події.
34. Коморбідні розлади при ПТСР.
35. Дисоціація і ПТСР.
36. Характеристика дисоціативних станів.
37. Роль дисоціації у подоланні психологічної травми.
38. Флешбек-ефекти.
39. Психологічний дебрифінг (фази дебрифінгу).
40. Особливості проявів ПТСР у дітей.
41. Психологічна робота з дітьми в умовах травматичної кризи.
42. Правила реагування батьків на ознаки стресу в дітей.

Перелік питань до модульного контролю № 2.

1. Методи діагностики ПТСР.
2. Шкала для клінічної діагностики ПТСР.
3. Шкала оцінки впливу травматичної події.
4. Опитувальник вираженості психопатологічної симптоматики.
5. Опитувальник Бека для оцінки депресії.
6. Полуструктуроване інтерв'ю для оцінки травматичних переживань дітей.
7. Батьківська анкета для оцінки травматичних переживань дітей.
8. Шкала дисоціації.
9. Опитувальник перітравматичної дисоціації.
10. Опитувальник травматичного стресу для діагностики психологічних наслідків.
11. Шкала базових переконань.
12. Загальні підходи до психотерапії ПТСР.
13. Психотерапія емоційних травм за допомогою руху очей.
14. Когнітивно-поведінкова психотерапія.
15. Символ-драма (метод кататимного переживання образів).
16. Сімейна психотерапія.
17. Нейролінгвістичне програмування.
18. ПТСР у учасників військових дій.
19. Діагностика ПТСР у учасників військових дій.
20. Консультування і психотерапія учасників військових дій.

21. Тренінг по психофізіологічній і соціальній реадаптації учасників військових дій.
22. Домашнє (сімейне) насильство.
23. Травматичний синдром згвалтування.
24. Консультування жертв сімейного насильства.
25. Консультування жертв сексуального насильства.
26. Насильство над дітьми (емоційне, психологічне, сексуальне).
27. Насильство в школі.
28. Наслідки насильства у дітей.
29. Консультування дітей жертв насильства.
30. Групова психотерапія з дітьми.
31. Тренінг з дітьми, які пережили сексуальне насильство.
32. Суїцидальна поведінка і ПТСР.
33. Фактори суїцидального ризику.
34. Індикатори суїцидального ризику.
35. Консультування суїцидальних клієнтів.
36. Консультування уцілілих після самогубства.
37. Групова кризова психотерапія.
38. Реорієнтаційний тренінг.
39. Синдром втрати.
40. Горе втрати як процес. Стадії і завдання горя.
41. Консультування клієнта, котрий пережив втрату.
42. Тренінг «зцілення від горя».
43. Тренінг по короткостроковій позитивній терапії.
44. Синдром вигоряння і вторинна травма.
45. Оцінка вторинної травматизації.
46. Робота з вторинної травмою.
47. Психологічна підготовка особового складу до дій в екстремальних умовах
48. Техніки регуляції психічного стану.
49. Особливості посттравматичного стресу у рятувальників.
50. Особливості посттравматичного стресу у пожежників.
51. Стратегії регуляції професійного стресу працівників «екстремальних» професій.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка складається з рекомендованих питань та завдань для індивідуальної самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Індивідуальна самостійна робота передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей та застосування набутих знань на практиці.

Викладач пропонує декілька рекомендованих тем з нижченаведеного переліку, які створюють умови більш поглибленого вивчення основного матеріалу, передбаченого програмою дисципліни.

Здобувачу вищої освіти необхідно самостійно виконати поглиблене дослідження: відповісти на запропоновані питання та виконати відповідні завдання. Результати дослідження оформити звітом у формі конспекту, есе, реферату або презентації.

Основними завданнями самостійної роботи слухачів є не тільки підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань дисципліни. Самостійна робота також передбачає підготовку навчально-наукової доповіді (реферату) (обсягом 5-7 сторінок друкованого тексту) за однією з запропонованих нижче тем.

*Критерії оцінювання індивідуальної **самостійної роботи** здобувачів (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів):*

10 балів – самостійна робота здобувачем виконана в повному обсязі; здобувач послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно виклав матеріал; продемонстрував здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, здійснив критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; продемонстрував здатність робити логічні висновки та узагальнення; здатність висловлювати та аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; використав статистичні дані; продемонстрував знання підручників, посібників, вміння аналізувати наукову літературу. Використано ілюстративний матеріал, презентація. Список використаної наукової літератури нараховує не менше 8-10 джерел та відповідає сучасним правилам оформлення бібліографії. Здобувач продемонстрував вміння доповісти матеріал аудиторії, вільно ним володіє.

9 балів – робота виконана в повному обсязі, здобувач демонструє здатність робити логічні висновки та узагальнення; допущені незначні помилки.

8 балів – робота виконана майже на 90% від загального обсягу; здобувач послідовно, обґрунтовано та теоретично правильно викладає матеріал; тему розкрито вичерпно, положення обґрунтовані, матеріал повністю взято з основної та додаткової літератури.

7 балів – здобувач демонструє здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій; здійснює критичний огляд визначень різними авторами, наведених в різних джерелах; але не в повній мірі може аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на певне питання; недостатньо використовує статистичні дані.

6 балів – здобувач виконав лише від 70% до 80% від загального обсягу; тему розкрито в основному, визначення та аргументація взяті з основної навчальної літератури.

5 балів – здобувач правильно викладає матеріал, здійснює частково порівняльний аналіз деяких теорій, концепцій, частково демонструє здатність

робити висновки та узагальнення, але не аргументує власне ставлення до альтернативних поглядів на питання, не використовує фактичні та статистичні дані.

4 бали – тему розкрито не повністю, матеріал повторює положення з лекції, приклади знайдені самостійно та інтерпретовані правильно. При викладанні допущені неточності, або відсутня мінімально необхідна кількість висновків, недостатньо логічних та обґрунтованих пояснень,

3 бали – допущені помилки у формулюванні термінів і категорій. У матеріалах відсутні необхідні докази та аргументи. Або здобувач лише частково висвітлює тему. Реферат містить зайвий матеріал, що не відповідає змісту теми.

2 бали – тему розкрито недостатньо та поверхнево, матеріал повторює положення лекції, приклади з лекції, розуміння недостатньо чітке. Зроблені висновки є помилковими.

1 бал – тему розкрито фрагментарно, приклади не наведені, або не є достатньо зрозумілими здобувачеві; здобувач не висвітлює дискусійну тему або висвітлює її неправильно.

0 балів – завдання передбачене на індивідуальну самостійну роботу здобувачем не виконане.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час відповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньопродметні зв'язки, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

**Перелік рекомендованих тем для написання рефератів
(індивідуальна самостійна робота здобувачів вищої освіти):**

1. Життєвий світ та переживання критичних ситуацій.
2. Прояви страху людини та паніки в умовах надзвичайної ситуації.
3. Особливості виникнення афективно-шочових реакцій людини у надзвичайних ситуаціях. Феномен "звуженої свідомості".
4. Психічна травма: поняття та класифікація.
5. Життєва криза особистості та її показники.
6. Статеві чинники переживання травмуючих ситуацій.
7. Психологія тероризму: причини виникнення та наслідки.
8. Посттравматичний стрес та його симптоми.
9. Характеристики дисоціативних станів при ПТСР.
10. Флешбек-ефекти. Форми дисоціації.
11. Методи психодіагностики та корекції посттравматичного стресового розладу у дітей.

- 12.Суїцид як деструктивний спосіб виходу з кризової ситуації.
- 13.Психологія переживань людей, які перенесли самогубство близької людини.
- 14.Програма профілактики суїцидальної поведінки осіб різних вікових груп.
- 15.Алкоголізм як деструктивний вихід з кризової ситуації.
- 16.Синдром втрати: клінічні ознаки, особливості перебігу, психокорекція.
- 17.Гостре горе як синдром з психологічною і соматичною симптоматикою.
- 18.Основи психокорекції гострого горя.
- 19.Вікові особливості переживання гострого горя.
- 20.Психологічні наслідки насильства над жінками (домашнє, сексуальне).
- 21.Психологічні наслідки насильства у дітей та дорослих.
- 22.Переживання глобальних катастроф.
- 23.Психологічний стрес та синдром емоційного вигорання у спеціалістів ризиконебезпечних професій.
- 24.Напрямки психологічної допомоги в психотравмуючій ситуації.
- 25.Психологія самотності. Кризова самотність як фактор психологічного неблагополуччя.
- 26.Сигнали та форми демонстрації самотності.
- 27.Безробіття як психотравмуюча ситуація та як травма.
- 28.Синдром професійного вигорання.
- 29.Віра та її роль у стратегії подолання психотравмуючої ситуації.
- 30.Релігійні стратегії переживання травм.
- 31.Ставлення до смерті в психотравмуючій ситуації.
- 32.Невиліковна хвороба в координатах психологічного простору.
- 33.Прийоми саморегуляції психічного стану.
- 34.Психологічні особливості групової психокорекції ПТСР.
- 35.Ефективність застосування техніки «Когнітивне переструктурування».
- 36.Ефективність техніки «Створення розслаблюючих образів».
- 37.Ефективність застосування техніки «Локалізація тривоги».
- 38.Особливості посттравматичного стресового розладу у біженців.
- 39.Психологічні наслідки переживання стресу, викликаного наслідком терористичного акту.
- 40.Взаємозв'язок суїцидальної поведінки і ПТСР.
- 41.Аналіз результатів досліджень ПТСР в учасників війни у В'єтнамі.
- 42.Принципи та методи зниження рівня психічних втрат та психічної недієздатності серед персоналу аварійно-рятувальних служб та військовослужбовців.
- 43.Психологічне забезпечення відновлювального періоду діяльності персоналу ризиконебезпечних професій.

Підсумковий контроль

Підсумковий контроль успішності проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі і проводиться у формі диференційованого заліку.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни проводиться у формі семестрового заліку за обсягом навчального матеріалу, визначеним робочою програмою, і в термін, встановлений розкладом. Здобувач вважається допущеним до семестрового заліку, якщо він виконав усі види робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни.

Підсумковий семестровий контроль успішності здобувача обчислюється шляхом додавання набраних здобувачем балів з поточного, модульного контролів та виконання індивідуальної самостійної роботи. Таким чином, підсумкове оцінювання здобувачів вищої освіти за очною (денною) формою навчання на диференційному заліку визначається за результатами сумарного накопичування балів протягом семестру.

У разі, якщо здобувач вищої освіти виявить бажання підвищити результати оцінювання, проводиться співбесіда, зміст якої передбачає усні відповіді здобувача на теоретичні запитання викладача за навчальним матеріалом двох модулів з дисципліни.

9. Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до семінарських та практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).
3. Під час заняття мобільними пристроями з навчальною метою дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача.
4. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.
5. Відпрацьовування здобувачами незасвоєних тем в індивідуальному порядку викладачеві проводиться у позааудиторний час.
6. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %.

Рекомендовані джерела інформації

Література:

1. Ващенко І.В., Антонова О.Г. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання. Навч. посіб. К.: Знання, 1998. 289 с.
2. Екстремальна психологія: Підручник / За заг. ред. проф. О. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2007. 502 с.
3. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Ніка-Центр, 2009. 580 с.
4. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика : навчальний посібник / за ред. Т. Яценко. Київ : Вища школа, 2008. 342 с.
5. Михайлов Б.В., Чугунов В.В., Казакова С.Є. та ін. Посттравматичні стресові розлади: Навчальний посібник / Під заг. ред. проф. Б.В. Михайлова. Харків: ХМАПО, 2013. 224 с.
6. Малкина-Пых И.Г. Экстремальные ситуации. М.: Эксмо, 2005. 960 с.
7. Малкина-Пых И.Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях. М.: Изд-во Эксмо, 2005. 960 с.
8. Миронець С.М., Тімченко О.В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації: Монографія. – К.: ТОВ “Видавництво Консультант”, 2008. 232 с.
9. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор.: Д.Д. Романовська, О.В. Ілашук. Чернівці: Технодрук, 2014. 133 с.
10. Посттравматичні стресові розлади: діагностика, лікування, реабілітація: Методичні рекомендації / Волошин П.В., Шестопалова Л.Ф., Підкоритов В.С. та ін. Харків, 2002. 47 с.
11. Селюкова Т.В. Психологічна діагностика посттравматичних стресових розладів: курс лекцій. Харків.: НУЦЗ України, 2016. 54 с.
12. Тарабрина Н.В. Практикум по психологии посттравматического стресса. СПб.: Питер, 2001. 272 с.
13. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. Посібник. К.: Либідь, 1996. 264 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Електронна бібліотека НПП України – <http://lib.iitta.gov.ua>
3. Актуальні проблеми психології – <http://appspsychology.org.ua>
4. Актуальні питання сучасної психології –

http://library.sspu.sumy.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Aktualny_pitannya_suc.psihologii

5. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України –
<http://psychology-naes-ua.institute/>

6. Українська бібліотека – <http://ualib.com.ua/>

7. Психологія – <http://psyh.kiev.ua>

Розробник:

начальник кафедри

психології діяльності в особливих умовах,

доктор біологічних наук, професор

Ліна ПЕРЕЛИГІНА